

МАТЕРІАЛИ РОДИНИ СКОРОПАДСЬКИХ У ЗБІРЦІ МУЗЕЮ ГЕТЬМАНСТВА

У статті проаналізована основна частина наявних в Музеї гетьманства матеріалів родини Павла Скоропадського, які знаходяться в фондах та експозиції музею. Автор розповідає про багаторічні стосунки музею з Гетьманівною Оленою Отт-Скоропадською, останньою представницею цього старовинного українського роду. Стаття намагається привернути увагу до актуальності цієї теми в сучасному українському історичному просторі і цим запрошує до Музею ширше коло відвідувачів.

Ключові слова: Гетьман Павло Скоропадський, гетьманич Данило Скоропадський, гетьманівна Олена Отт-Скоропадська, Музей гетьманства, родина Скоропадських, фондова колекція.

11 березня 2013 р. Музею гетьманства виповнилося 20 років. Ця дата співпала з двома знаковими датами для української держави – 140 років від Дня народження гетьмана Павла Скоропадського (15 травня 1873 р.) та 95-ю річницею гетьманської Української Держави (29 квітня-14 грудня 1918р.).

Музей гетьманства, який почав свою фондову колекцію одночасно зі створенням самого музею, має єдину в Україні експозицію «Гетьман Павло Скоропадський та Українська Держава 1918 р.». У тому що, ця експозиція стала цікавою найбільша роль останньої із роду Скоропадських – Гетьманівни Олени Павлівни. Саме їй належать найзначніші речі колекції родини Скоропадських у Музеї гетьманства.

Вона і тепер, з чоловіком Людвігом Отт мешкає у Швейцарії. У цьому 2013 р. виповнилося 65 років, як вони разом. Вже поважного віку стали їхні дві доньки: Олександра та Ірена (1954 року народження), виросли онуки Ванесса і Дмитро.

Не приїде більше в Україну Олена Павлівна, бо вже вік не дозволяє. Вона вважає себе щасливою, що змогла побачити Україну незалежною державою. За це боролися її батько, мама, сестри Марія та Олександра, і любий брат Данило.

Познайомившись з Музеєм гетьманства в 1993-му році, Олена Павлівна була в ньому кожного свого приїзду до Києва. Вболіваючи за долю молодого музею, щоразу вона привозила нам знакові речі своєї родини:

1. Найвизначнішим музейним предметом колекції є особиста печатка гетьмана Павла Скоропадського виготовлена в Берліні в 1920-х рр. гравером Генріхом Гюрке. Матеріал: дерево, латунь. Печатка овальної форми, натурального жовтуватого кольору. На робочій

поверхні виїмчасте зображення повного герба родини Скоропадських. КН – 1681.

2. Малюнок «пернач» – зразка для вишивання з зібрання родини П. Скоропадського 1920-30 рр. На різнокольорових аркушах зображений пернач полковника;

3. Малюнок зразка для вишивання – «Гетьманська шапка». Далі, десятки малюнків зразків візерунків для вишивання, що їх вишивали жінки родини Скоропадських;

4. Книга «За Україну. Опис подорожі Гетьманича Данила Скоропадського до Злучених Держав і Канади. 1937-1938». Едмонтон, Альберта. Канада. 1938р. (на одній із сторінок автограф Єлизавети Скоропадської);

5. Книга: Тарас Шевченко «Гайдамаки» з ілюстраціями О.Г. Сластьона. Київ-Лейпціг, Українська накладня; Коломия; Галицька накладня; Українське видавництво Вінніпег.

Ця книга належала старшій дочці П. Скоропадського – Марії, про що свідчить напис на авантитулі книги: «Її Вельможності Пані Гетьманівні Марії Павлівні з нагоди відвідин нашого табору Міттервальд. 22. VII. 1946» і нижче сім підписів;

6. Книга: Павло Скоропадський «Спогади». Київ. Філадельфія. Східно-Європейський дослідний інститут ім. В. Липинського, Інститут української археографії, Інститут східно-європейських досліджень НАН України, 1995. МГ КН-626;

7. Гравюра. Масютин В. «Гетьман Богдан Хмельницький». 1934 р. Берлін. 54x41,2 см. КН – 639.

8. Гравюра. Масютин В. «Гетьман Іван Мазепа 2. 1935р. Берлін.

Вона експонувалася на виставці «Іван Мазепа» у Львові в 2005 р. та ілюструється в книзі «Україна – козацька держава», за упорядкуванням В. Недяка;

9. Фрагменти плахти Гетьманівни Єлизавети Скоропадської. 1920-ті роки. Берлін, тканини, тканиня. КН-642/1;

10. Плахта Гетьманівни Олени Скоропадської. 1930-ті роки, тканина, тканиня. КН-641;

11. Малюнок герба родини Скоропадських. 1920-ті -30-рр. Папір, олівець, (ймовірно роботи Олександри Скоропадської – дружини Гетьмана) 41x32 см. КН-645;

12. Колекція поштових листівок української тематики першої третини ХХ ст. з родинного архіву гетьмана. 92 предмети передані в дарунок музею Гетьманівною О.П.Скоропадською;

13. Сорочка дитяча Олени Павлівни Скоропадської вишита її мамою, Олександрою Петрівною Скоропадською. Німеччина. Ванзее. 1921-22 рр. Полотно фабричне, вишивка ручна. L– 67,5 см., L рукава – 33 см., L подолу – 53 см. КН- 1679;

14. Сорочка Гетьманівни Єлизавети Скоропадської (Кужім) вишита

власноручно. Німеччина-Швейцарія. Поч. 1920-х років. Полотно фабричне, вишивка ручна. L-143,5см., L рукава – 67 см., L подолу – 77 см. КН.-1680.;

Гетьманівна Олена Скоропадська разом з чоловіком Людвігом Отт у червні 2004 р. подарувала Музею 8 мистецьких творів. Портрети, які Павло Скоропадський замовив у Берліні в 20-х роках ХХ ст. художниці Ользі Мордвіновій:

15. Портрет гетьмана Богдана Хмельницького. п., о. 98x74,5см.

16. Портрет гетьмана Петра Дорошенка. п., о. 67x54см. КН –5636.

17. Портрет наказного гетьмана Павла Полуботка. п., о. 69,5x55см. КН –5635.

18. Портрет гетьмана Івана Самойловича п., о. 57x44см. КН –5639.

19. Портрет гетьмана Данила Апостола. п., о. 68x54см. КН – 5637.

20. Портрет Насті Скоропадської – дружини гетьмана Івана Скоропадського. п., о. 101x70 см.

21. Портрет Наталки Розумовської – матері гетьмана Кирила Розумовського. п., о. 75x50 см. КН-5638. 21. Портрет Наталки Розумовської – матері гетьмана Кирила Розумовського (п., о.) 75x50 см. (84,5x59,5)

22. Барельєф гетьмана Павла Скоропадського. Берлін, 1920 рр. Автор Левін Функе. Бронза. 58x49см.

Весною 2008 р. Олена Павлівна передала Музею через українську художницю Галину Дигас 2 родинні портрети, що прикрашали помешкання Гетьманівни в Швейцарії:

23. Портрет гетьмана Івана Скоропадського. п., о. Худ. О. Мордвінова. Німеччина. 1920 –ті рр. 80,8x47,6 см. КН –5642.

24. Портрет князя Петра Михайловича Волконського. п., о. Невід. худ. ХІХ ст. 50,1x64,8 см. КН –5641.

У 1990-ті роки Музей гетьманства відвідали сестри Вакуловські – Вікторія та Маріяна. Їх батьки та рідні були гетьманцями. Найповажніший дарунок експозиції зали Павла Скоропадського:

25. Театральна сумочка вишита власноруч Гетьманівною Єлизаветою Скоропадською-Кужім. Тканина, бісер. 1955 р. Подарована їй тітці Ганні Мельник, дружині рідного брата мами Галини Вакуловської.

Музей отримав колекцію речей і документів гетьманського руху від родини Терещенків – Юрія Іларіоновича та Тетяни Сергіївни Осташко, що очолюють Всеукраїнську громадську організацію «Союз гетьманців-державників». А вони, в свою чергу отримали їх від Голови гетьманського руху Америки Доктора Любомира Бея:

26. Машинка друкарська. Його Світлості Пана Гетьманича Данила Скоропадського (в шкіряному футлярі). Машинка російськомовна марки Continental A @ J KrauthMechanikerMeisterBerlin–SteglitzAlbrechtstr 125 72204 Ser. R 261687. В 2001 р. цю машинку доктору Любомиру Бєю передала Лідія Марія Калюжна. Торонто, Канада. КН –5538/1

27. Листівка-некролог про вшанування пам'яті Його Світлості гетьманича Данила Скоропадського. Лондон, 23.02.1957 р.

28. Лист Гетьмана Павла Скоропадського до інженера Петра Веселовського, в якому висловлена подяка за підготовку до ювілейних святкувань та ініціативу у встановленні стосунків з робітниками України, та побажання подальших успіхів. 04.08.1943 р.

29. Лист гетьманича Данила Скоропадського до українців пересильного табору м. Гейденав (Німеччина) з подякою за привіт і побажання з нагоди його іменин та з Новорічним поздоровленням. 22.03.1948 р.

30. Лист Гетьманівни Олександри Скоропадської до інженера Петра Запорозжця. 18.05.1949 р. з висловлюванням подяки за збір коштів на будівництво усипальниці в пам'ять покійного гетьмана Павла Скоропадського. 18.05.1949.

31. Лист Його Світлості гетьманича Данила Скоропадського до Теофіла Кошиля, з висловлюванням подяки учасникам з'їзду УГО в м. Детройті 2-3 вересня 1950 р. та побажанням успішної праці на благо Української гетьманської організації і згуртованості гетьманського руху загалом. 12.09.1950 р.

32. Картка поштова з текстом листа Гетьманівни Марії Скоропадської-Монтрезор до професора Івана Марченка про надання онуці професора ікони Божої Матері часів княжої доби, що авторка знайшла в Оберстдорфі. 25.05.1958 р.

33. Лист Гетьманівни Єлизавети Кужім-Скоропадської до усіх учасників Гетьманського руху з повідомленням про смерть сестри Марії і про перебрання обов'язків Голови гетьманського руху на себе. Березень, 1959 р.

34. Книга. В. Липинського «Листи до братів-хліборобів». Відень 1926 р. (оригінал).

35. Аркуш поштових марок до 100-річного ювілею гетьмана Павла Скоропадського. США 1973 р.

36. Картка поштова «Гетьман Павло» до 100-річного ювілею П. Скоропадського. 1973 р.

37. Фото. Січовики 3-го Округу, Гетьманської Січової Організації в Злучених Державах. Знімок з нагоди окружних маневрів. Клівленд. 31.05.1931 р.

38. Фото. 1 команда 3 дивізіону Гетьманської Січової Організації в Злучених Державах. Клівленд 12.04.1931 р.

Всього в даній колекції 25 речей: це фото, листівки, брошури та книги.

До Музею також були передані родиною гетьманців із Великобританії Богданом і Ніною Марченками матеріали, що стосуються гетьманича Данила та гетьманського руху:

39. Картка поштова Гетьманівни Єлизавети Скоропадська. Худ. О. Мордвінова. Видавництво «Бунчук», Лондон.

40. Фото. Відправлення панахиди над труною під час похорону Гетьманича Данила Скоропадського. 2. 03. 1957 р. Лондон.

41. Фото першого пам'ятника на могилі Його Світлості Гетьманича Данила Скоропадського. 2. 03. 1957. Лондон.

Восени 2009 р. колекція родини Скоропадських в Музеї гетьманства поповнилася новими документами і матеріалами. Служба Зовнішньої Розвідки України передала частину розсекречених матеріалів (21 одиниця) Союзу гетьманців-державників.

Епістолярні матеріали ілюструють відносини між Гетьманом і Гетьманичем як двома політиками, а також – між батьком і сином. Данило Скоропадський, який, вирішуючи справи Союзу Гетьманців-Державників, шукаючи партнерів для фінансування організації, українських видань, які передавали ідеї і переконання Гетьманців, а також політичних партнерів для підтримки Союзу, подорожував Канадою і США, Бельгією, Великобританією, постійно інформував батька про стан подій, паралельно описуючи події світового політикуму Старого і Нового світу. П. Скоропадський, інструктував сина і давав вказівки, як вчинити краще в тому чи іншому випадку, на що звернути увагу в першу чергу. Це стосується поради Гетьмана як керівника, який готував собі наступника, починаючи від змісту виступів Гетьманича і до правил дотримання самобезпеки, так і особистого плану – де краще зупинитися, як швидше виготовити закордонний паспорт тощо. Листи батька до сина сповнені турботою, а сина до батька – пошаною. Також цікаві листи від інших членів родини:

42. Лист Гетьмана Павла Скоропадського до сина Данила. Ванзей 12.02.1939 р. Папір, друк, рукопис. Лист надрукований на чотирьох аркушах, дуже тонкого, напівпрозорого паперу українською мовою. Павло Скоропадський пише, що отримав два листи від Данила 2 і 4 вересня. Повідомляє, що Мельники позбавлені пенсій і просить при можливості їм допомогти. Пише про новостворену організацію «Українська акція» і перші засідання її Колегії, а також, що Данилу висилаються її звіти. Відзначає, що К. (Косач) і Д. (Думін) є придбанням для гетьманського руху і що вони будуть корисні для УА. Пише про завдання нової організації. Говорить, що поки можна на чолі гетьманського руху залишатиметься він (П.С.), а коли зв'язок перерветься, то щоб Данило об'єднав всіх навколо себе і самостійно вів справи. Далі йдеться про те, що Чехословаччина не прийняла пропозиції Німеччини. Повідомляє про своє здоров'я, про здоров'я дружини, просить, щоб написав матеріал листа. Внизу підпис рукою П.С. Скоропадського.

43. Лист Гетьмана Павла Скоропадського до сина Данила. Папір, друк. 25.09.1938. 4 аркуші. Аркуш білого кольору, вертикальний. Текст україномовний. Говорить про різні організаційні питання.

44. Лист Олександри Скоропадської до сина Данила. Лист рукописний, російською мовою, датований 10.02.1939 Ванзее,

Німеччина. Мати вітає сина з днем народження, розповідає про батька (Павла Скоропадського). Повідомляє, що до його дня народження відремонтували синову кімнату і няня спече пиріг, який вони з'їдять на його честь. Далі йдеться про новини родини, друзів, знайомих.

45. Лист Гетьманівни Єлисавети до брата Гетьманича Данила Скоропадського. Папір, рукопис. Ванзей, 30.11.1937р. Єлисавета вітає брата з Різдом Христовим і Новим роком. Захоплюється його подорожжю, розповідає про маму і батька, про концерт, який влаштувала громада до 25-х роковин смерті Миколи Віталійовича Лисенка. Ділиться планами, про створення організації українок і просить допомоги у брата. Розповідає про сімейні справи.

46. Лист Гетьманівни Єлисавети до брата Гетьманича Данила Скоропадського. Папір, друк, рукопис. 10.03.1938 р. Надрукований на друкарській машинці, в кінці листа підпис від руки. Йдеться про отримання листа з Монреалю. Повідомляє, що батько доручив їй надіслати Данилу статті і копії листа доктора Назарука. А також повідомляє, що всі матеріали, які просив Данило для підготовки книги, що видається в Канаді були йому надіслані, повідомляє про хворобу доктора Назарука. Дома всі здорові, але вона жалкує, що Данило не скоро приїде. Передає привіт друзям.

47. Лист Гетьманівни Єлисавети до брата Данила Скоропадського. Папір, друк, рукопис. 06.03.1938 р. Надрукований на друкарській машинці, в кінці підпис від руки, україномовний. У листі йдеться про пересилання знімків до Ісаєва і статей Назарука і Гомзина. Нагадує, що родина цікавиться здоров'ям Данила. Пише про домашніх: батька, сестру Олену, про себе та няню. Говорить, що мати закінчила впорядкування генеалогічних матеріалів, на прохання доктора Назарука.

48. Лист Єлисавети Скоропадської до брата Данила. 01.03.1938 р. Надрукований на друкарській машинці, в кінці листа підпис від руки, україномовний. Повідомляє, що іде переписка по збору статей, фото, також було послане завдання Гомзину і Назарукові, і що вони повинні підготувати статті для книги, яка готується про подорож Данила до США і Канади. Повідомляє, що вороги заврушилися, що батьку нікому допомогти, але він енергійний і почуває себе добре і не втрачає надії. Говорить, що чекають звісток від нього (Данила), передає вітання від знайомих і рідних. Говорить, що родині хочеться, щоб Данило привіз наречену, таку, щоб усім сподобалася. Розповідає про переписку батька з Трухом, що призначений від Гетьманської Управи на Німеччину п. Кузьменко, і що батько ним незадоволений.

49. Фото. Гетьманич Данило Скоропадський при вході до Греко-католицької церкви в м. Едмонтоні. 19.12.1937 р. 90x64 мм. Композиція горизонтальна.

50. Фото. Гетьманич Данило Скоропадський в Народному Домі міста Едмонтон. Канада. 23.12.1937 р. 116x70 мм. Композиція вертикальна.

51. Фото. Павло Скоропадський з сином Данилом в оточенні членів української організації «Громада» у Берліні. Фотопапір, друк. 130x88 мм.

Ці надходження суттєво поповнили колекцію родини Скоропадських у Музеї гетьманства. Багато речей, які подарувала Гетьманівна Олена Павлівна Скоропадська та інші поціновувачі нашого музею продовжують опрацьовуватися науковцями.

Список літератури:

1. Гідний роду свого. До 130-річчя від дня народження гетьмана України Павла Скоропадського. / Укладач Т.Ралдугіна. – К., 2004. – 63 с.

2. Карацуба Є. Колекція Скоропадських поповнилася/ Карацуба //Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні. Збірник наукових праць. Вип. 21. Ч.ІІ. – К., 2012 – С. 269 – 275.

3. Отт-Скоропадська О.П. Остання з роду Скоропадських. / Пер. з нім. Галина Сварник. – Львів: Літопис, 2004. – 472 с.

4. Ярова Г.І. Колекція Скоропадських у фондах Музею гетьманства/ Ярова // Гетьманат Павла Скоропадського: історія, постагі, контроверсії. Всеукраїнська наукова конференція 19-20 травня 2008 р. Збірник. – К.: Видавництво імені Олени Теліги. – 2008. – С. 310-315.

5. Ярова Галина. Щоб пам'ятала Україна/ Ярова – Чернівці: Букрек, 2012. – 164 с.

Ярова Г.И. Материалы семьи Скоропадских в собрании Музея гетманства.

В статье проанализирована основная часть имеющихся в Музее гетманства материалов семьи Павла Скоропадского, которые находятся в фондах и экспозиции музея. Автор рассказывает о многолетних отношениях музея с Гетьманівною Еленой Отт-Скоропадскою, последней представительницей этого старинного украинского рода. Статья пытается привлечь внимание к актуальности этой темы в современном украинском историческом пространстве и этим приглашает к Музею более широкий круг посетителей.

Ключевые слова: Гетман Павел Скоропадский, гетьманіч Даниил Скоропадський, гетьманівна Елена Отт-Скоропадская, Музей гетманства, семья Скоропадских, фондовая коллекция.

Iarova G. Skoropadskiy family materials in Hetman Museum collection.

The article gives the analysis of the bulk of the PavloSkoropadskiy family materials that are in the Museum funds and its exposition. The author tells about long-term relations between the Museum and HetmanivnaOlenaOtt-Skoropadska, the last representative of this old Ukrainian family. The article tries to draw attention to the topical side of this subject in modern historical discourse and by this invites to the Museum a wide circle of visitors.

Keywords: HetmanPavloSkoropadskiy, HetmanychDanyloSkoropadskiy, HetmanivnaOlenaOtt-Skoropadska, Hetman Museum, Skoropadskiy family, fund collection.